

RECENZIE

REVIEWS

GRULICH, JOSEF. *MIGRACE MĚSTSKÉHO A VESNICKÉHO OBYVATELSTVA. FARNOST ČESKÉ BUDĚJOVICE 1750 – 1824.* (MONOGRAPHIA HISTORICA, EDITIO UNIVERSITATIS MERIDIONALIS, VOLUMEN 13). ČESKÉ BUDĚJOVICE : JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH, 2013, 392 S. ISBN 978-80-7394-374-5.

Meno Josef Grulich nie je pre čitateľa odbornej historickej literatúry snáď už ani v našom slovenskom prostredí úplnou neznámou. Docent Juhočeskej univerzity v Českých Budějoviciach je už niekoľko rokov etablovaným historikom českého novoveku, zameraný na badanie kultúrnych dejín, dejín každodennosti a historickej demografie. Už ako autor niekoľkých desiatok štúdií a prvej monografie¹ sa spolupodieľal na syntetických dejinách českého novoveku.² Po piatich rokoch pripravil pre odbornú verejnosť a pre záujemcov ďalšiu pútavú publikáciu o dejinách obyvateľstva z južných Čiech, ktorú v roku 2009 predložil a úspešne obhájil ako habilitačnú prácu. V jej knižnom prevedení bola téma rozdelená do piatich kapitol, ktoré sú završené sumarizujúcim záverom.

Otázky ktoré si autor kládol a na základe ktorých bola vystavaná kostra práce, boli zodpovedané heuristickým štúdiom záznamov z cirkevných matrik analyzovanej katolíckej farnosti v druhej polovici 18. a na začiatku 19. storočia. V úvode publikácie Grulich vymedzil teoretické prístupy skúmania migrácie populácií v minulosti ľudských dejín. Ide o tému, ktorá sa dnes skloňuje na starom kontinente v mnohých ohľadoch a viac či menej bola aktuálnou počas celého novoveku. Autorom boli popisované príčiny migrácie, ktoré boli v západoeurópskom type rodiny spôsobované hlavne systémom dedenia, ktorý zabezpečoval nárok na usadlosť a rodičovský majetok len jednému z detí. Tie ostatné si spravidla hľadali spôsob obživy za hranicami svojho rodiska. Geografický pohyb obyvateľstva tak prinášal aj kultúrny dopad na život obyvateľstva, ktorý kulminoval do akulturácie a čas od času sa takto podmienené osudy priviedli jednotlivcov medzi sociálne marginalizované skupiny spoločnosti. V úvodných častiach monografie autor

predstavuje aj príklady dobrovoľnej migrácie, najčastejšie spojenej s nájdením manželského partnera žijúceho mimo rodiska, s čím sa v spoločnosti objavovali procesy naturalizácie a asimilácie ústiace do trvalej migrácie.

Grulich na problematiku aplikoval globálnejší pohľad, čím sa snažil odkryť príčiny, priebeh a dopad migračných procesov v Južných Čechách aj prostredníctvom teoretických prístupov západnej, hlavne germanofónnej odbornej literatúry. Za univerzálny prístup, vzťahujúci sa na takmer každú vlnu migrácie, možno podľa jeho slov považovať teóriu *push-pull* z dielne Clifforda J. Jansena.³ Jej základný princíp hovorí o tom, že pri každom mechanickom pohybe obyvateľstva možno nájsť jeho priame príčiny v spoločnosti. Touto cestou sa vybral aj autor publikácie, pričom popri solídne predstavenej plejáde ďalších teoretických prístupov skúmania migračných posunov, teória „*tlak-tah*“ prezentovala hlavnú líniu skúmania migrácie osôb žijúcich v českobudějovickej farnosti.

Hlavným cieľom autora bolo skúmanie migračných procesov v meste České Budějovice a v jeho vidieckom okolí na základe excerptie matričných záznamov farnosti v predstavených rokoch. Ako sám uvádza, databázu, realizovanú z jednotlivých údajov z matrik, vytváral počas troch rokov a zaevidoval do nej vyše 30 000 matričných zápisov. Grulich spočiatku načrtnol populačný vývoj farnosti, v ktorej skúmal migračné pohyby. Prezentoval syntetické procesy ovplyvňujúce život celej populácie, venoval pozornosť výnimočným udalostiam (hladomory, pokles natality, úmrtnostné krízy, epidemiologické vlny) determinujúcim mechanický pohyb obyvateľov Českých Budějovic. Celú interpretáciu problematiky autor prezentoval v komparácii urbárneho a rurálneho prostredia farnosti. V nich nachádzal rozdielne znaky populácie hlavne v pomere prirodzenej plodnosti, narodení nemanželských detí a podiele detskej úmrtnosti.

Po demografickej charakteristike farnosti sa čitateľ knihy dostáva k samotnému jadrú, k analýze migračných procesov skúmaného obyvateľstva. Keďže tieto javy boli skúmané na základe cirkevných matrik, autor si za úlohu, nielen správne, ale aj úspešne, zafinancoval prechod z kvantitatívnej roviny do kvalitatívnej. Z množstva anonymných matričných záznamov si

1 GRULICH, Josef. *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na Jihu Čech v 16. až 18. století.* České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2009, 475 s.

2 BŮŽEK, Václav a kol. *Společnost českých zemí v raném novověku.* Praha : NLN, 2010, 1056 s.

3 JANSEN, Clifford J. Some Sociological Aspects of Migration. In: JACKSON, John A. (Ed.). *Migration.* London : Cambridge, 1969, s. 60-73.

vyčleňoval konkrétne údaje, ktoré hovorili o zmene geografickej lokality u konkrétnych členov skúmanej spoločnosti. Sťahovali sa jednak ľudia žijúci v rámci farnosti, teda z jednej časti, spravidla z predmestia či vidieka sa sťahovali do mesta České Budějovice. V práci boli teda analyzované matriky pokrstených, konkrétne zápisy odkiaľ pochádzal jeden či obaja rodičia a matriky pochovaných, teda informácie o pôvode zosnulého.

Autor sa v rámci vnútornej migrácie venoval pohybu obyvateľstva aj na základe profesijnej skladby obyvateľstva. Zatiaľ čo „klasicky“ mobilita roľníckeho obyvateľstva nebola príliš vysoká, existovali profesie, ktoré sa vyznačovali pravidelným a hlavne vzdialeným vysťahovaním. Medzi ne patrili napríklad mlynári, ktorých špecifické remeslo a schopnosti predstavovali žiadané kvality, o ktoré bol eminentný záujem neraz v ďalekých lokalitách. Častokrát pochádzali z tradičných rodín, v ktorých sa remeslo a odbornosť generácie tradovali a len veľmi zriedka zostávali pracovať a žiť viacerí bratia – mlynári vo svojom rodisku.

Vo výskume boli tematizované aj menej frekvencované témy, pre ktoré vznikali v skúmanom období len obmedzené pramene. Medzi ne patrila mobilita slobodných matiek, z ktorých až pätina pred narodením svojho nemanželského dieťaťa opustila svoje bydlisko. Autorova sonda však nepotvrdila všeobecne zaužívaný trend, že slobodná matka odchádzala z vidieka do mesta, kde sa snažila svoj „prehrešok“ voči morálke utajiť. Vo farnosti odchádzali ženy porodiť svoje nemanželské deti spravidla zo svojej rodnej dediny, do inej menšej obce, zriedkavejšie odchádzali na predmestie Budějovic a iba najmenšia skupina z nich sa rozhodla odísť do samotného centra regiónu. Toto zistenie búra predstavy o správaní sa obyvateľov, čím sa zvýrazňuje nielen samotná populácia, ale aj význam interpretovaných zistení.

Na južné Čechy prichádzali obyvatelia aj spoza hraníc, pri svojej púti neraz prekonali niekoľko sto kilometrovú cestu. Do farnosti prichádzalo nečeské obyvateľstvo hlavne z nemeckých jazykových oblastí, spomedzi ktorých prichádzali hlavne prisťahovalci z Dolného Rakúska a Bavorska. Imigranti prichádzajúci z nášho územia, resp. z Uhorska predstavovali v Českých Budějoviach len okrajovú skupinu. V meste sa najčastejšie objavovali prišielci zo zahraničia ako tovariši súkenníckych, drevárskych, kožušnicových a obuvníckych dielní. Do regiónu však zavítali aj jednotlivci exotického pôvodu. Takýmto bol príslušník rakúskej armády Jean Baptist Gaillot

de Langlade, ktorý sa narodil na ostrove Haiti. Okrem vojakov prichádzali zo vzdialenejších krajov aj kočovní herci či osoby, ktorých zamestnanie sme už nepoznali a v Budějoviach sa objavili ako žobráci a tuláci.

Cestovanie a sťahovanie bolo v druhej polovici 18. storočia výrazne limitované nevoľníctvom, avšak jeho úradným zrušením a postupným zavádzaním do praxe sa v českých krajinách vytvorili podmienky pre častejšiu migráciu. Prípadová sonda Josefa Grulichá otvára veľmi zaujímavú kapitolu zo života obyvateľstva, pre ktoré stále chýbajú syntetizujúce závery. Výber lokality, ktorej sa autor venoval, reflektoval mestské aj vidiecke prostredie, pričom sa mu podarilo doviesť svoje závery aj ku vzájomnej komparácii oboch prostredí. Na škodu veci je, že Grulich pre skúmané obdobie nemohol využiť kvalitnejšie pramene, ktoré by priamočiaro hovorili o zmene geografickej príslušnosti obyvateľov. Hoci bola využitá konškripcia z roku 1754 či závery Tereziánskeho urbáru, viac by k téme mohlo povedať Jozefínske sčítanie ľudu, alebo parciálne cenzy na úrovni menších územných celkov. I napriek tomu sa autorovi podarilo využiť svoj dlhoročný výskum populácie, pričom pripravil tematicky a štylisticky autonómny celok. Ten môže byť zaujímavý nielen pre odbornú, ale aj pre laickú verejnosť. Práve tej sa téma a závery môžu ľahšie „tráviť“ aj vďaka bohatej grafickej (tabuľky a grafy) a obrazovej časti práce. Je veľmi dobré, že práca priniesla v niektorých ohľadoch aj zaujímavé či prekvapujúce závery, s čím sa niekedy pri podobných témach nestretávame. Preto monografia J. Grulichá môže byť inovatívnou, hlavne vďaka popísaným javom, ktoré sa vymykajú „mainstreamu“ popísaným západoeurópskou vedou. Aj to môže byť dôkazom, že hoci na ľudské osudy v minulosti mohli vplývať zdanlivo konštantné podmienky a prostredie rovnako, ale konečný dôsledok bol vždy špecifický a originálny, koniec koncov tak, ako je to aj v našom živote.

Mgr. Ján Golian, PhD.
Slovenská národná knižnica, Martin